

Швеції, також існує пряма залежність між фінансуванням та виконанням договірних зобов'язань. Крім того, договір дозволяє покласти на ВНЗ відповідальність за виконання оголошених цілей.

Таким чином, договірні відносини у вищій освіті, як засвідчує приклад Скандинавських країн, сприяють укріпленню традиційно близьких відносин між державою та вузами, і вже зумовили значні зміни в парадигмах вищої освіти. Важливими елементами підготовки договорів є переговори й консенсус, що сприяють взаємній довірі.

З довгострокової точки зору договори можуть стати механізмом, який дозволить зменшити адміністративний та економічний тягар утримання декількох систем оцінки та звітності. Ще однією перевагою є тривалий строк дії договору, завдяки чому ВНЗ отримують можливість мислити стратегічно, маючи певний гарантований дохід.

Бібліографічні посилання

1. Алферов Ю.С. Источники и механизмы финансирования образования за рубежом / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 2000. – № 8. – С. 85–94.
2. Волков О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності [Підручник] / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 662 с.
3. Животовская И. Г. Контрактные отношения в сфере высшего образования: опыт Скандинавских стран (обзор) / И. Г. Животовская // Экономика образования. – 2005. – № 2. – С. 93–105.
4. Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція / Т. І. Левченко. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 656 с.
5. Локшина О. І. Стратегія модернізації освіти молоді у Великій Британії / О. І. Локшина // Психологія і педагогіка. – 2004. – № 5. – С. 113–119.
6. Лукичев Г. А. В поисках эффективного взаимодействия высшего образования и работодателей / Г. А. Лукичев // Экономика образования. – 2005. – № 4. – С. 5–21.
7. Сарасон С. Політичне провідництво і можливі невдачі в реформуванні / Сеймур Сарасон. – Пер. з англ. – Львів : Літопис, 2004. – 176 с.
8. Силкина Н. В. Тенденции развития и проблемы реформирования высшего образования / Н. В. Силкина, Р. С. Силкин // Экономика образования. – 2006. – № 2. – С. 18–24.

Надійшла до редколегії 24.01.11

УДК 32.019.51

В. І. Пащенко, В. Ю. Кравченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ШОК В ПОЛІТИЦІ ЯК ПЕРЕДУМОВА РАДИКАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Проаналізовано специфіку використання шокових технологій в політиці, як засобу досягнення швидких і радикальних політичних змін в умовах дезорганізації суспільства.

Ключові слова: шок, постшокова політика, дезорганізація.

Проанализирована специфика использования шоковых технологий в политике, как средства достижения быстрых и радикальных политических изменений в условиях дезорганизации общества.

Ключевые слова: шок, постшоковая политика, дезорганизация.

© Пащенко В. І., Кравченко В. Ю., 2011

Analysed specific technology shocks in the policy as a means of achieving rapid and radical political changes in disorganization of society.

Keywords: shock, postshocking policy, uncertainty, disorganization.

Особливістю сучасного життя стають спроби цілеспрямованого використання людської невизначеності, шокowego стану та втрати ідентичності в інтересах сторонніх осіб. Актуальність даного дослідження зумовлена поширенням тенденції до формування та використання шокowego стану населення для проведення радикальних політичних, соціальних та економічних змін.

Вивчення можливостей та результатів використання шоку в політиці започаткувала Н. Кляйн [4] і фактично усі наступні праці з цієї тематики звертаються до її тексту як до вихідного пункту своїх досліджень. Проте вказаній роботі характерний публіцистичний стиль, оціночні судження та відсутність доказової бази під великою кількістю тверджень, тому вона має характер не стільки наукового дослідження, скільки ідеологічної праці. В той же час запропоноване поняття «шоку в політиці» може бути цінним пізнавальним інструментом у сучасних умовах. Проте це потребує більш об'єктивного вивчення можливостей використання шоку для проведення радикальної політичної інженерії. Тому мета даної роботи полягає у з'ясуванні ключових форм та принципів застосування шоку в політиці як передумови радикальних політичних змін.

Діяльність людей в умовах шоку, необхідність пристосовуватись в цих умовах, супроводжувала людей, напевно, протягом усієї людської історії. Війни, а особливо поразки у війнах, масштабні явища природи, природні лиха та інші типи масових суспільних потрясінь часто призводили до виникнення стану колективної травми та дезорганізації. Можливо, саме з погляду діяльності людей в умовах шоку слід вивчати і певні історичні події, такі як завоювання нового світу європейськими колонізаторами, Велику Французьку революцію тощо. В деяких ситуаціях нові можливості, що їх давав цей стан, намагалися цілеспрямовано використати. На підсвідомому, а зрештою і на цілком раціональному рівні їх навіть намагалися створювати. Великих успіхів у цьому напрямку досяг Радянський Союз, який завдяки колективізаціям, боротьбі з класовим ворогом та усілякими «шкідниками», «Голодоморам» і іншим діям досяг величезного успіху у справі докорінної трансформації суспільно-політичного життя людей. Китай та Камбоджа також використовували шоківі технології в політиці, проте вони не є тільки прерогативою комуністичних, чи навіть, зважаючи на досвід Німеччини, комуністичних і фашистських режимів. Притаманними вони є і сучасним демократіям, що зайвий раз свідчить про їх поширення в сучасному світі, в якому їх значимість підсилюється процесами глобалізації та становлення інформаційного суспільства, які надають їх впливові нового виміру.

Вперше технологію застосування шоку для введення людини в стан суцільної дезорганізації досліджував доктор медицини Евен Кемерон. Він хотів виявити дію шоку на тіло та психіку людини прагнучи досягти повного стирання особистості, для якої потім можна було штучно створити нову альтернативну дійсність [4, с. 37]. Пізніше напрацювання Кемерона почали використовувати в політичних та економічних цілях, з метою перетворення масової свідомості на чистий аркуш паперу. Необхідно зазначити, що в рамках даної роботи під шоком ми будемо розуміти стан групової дезорганізації людей і держав внаслідок катастроф, криз, потрясінь.

Принцип використання шокowych методів у політиці, як засобу радикальної політичної інженерії, полягає у тому, що значні катастрофи – потоп, війна, терористичний акт – здатні ввести населення в стан колективного заціпеніння, що дає можливість отримати широке і чисте поле для політичних експериментів. У моменти шокowych потрясінь людям психологічно та фізично немає за що триматися, вони стають покірними і слухняними. В такі моменти «нові художники» малюють альтернативну дійсність в їхній свідомості. Це яскраво підкреслюється словами прибічників шоковой терапії: «Їхня психіка схожа на чистий аркуш паперу, на якому ми можемо створювати нову дійсність» [4, с. 40]. Коли дія шоку минає і люди, оговтавшись, розуміють, що момент колективної травми

використали в корисливих цілях, вони вже не в змозі нічого змінити. Застосування шоківих методів може навіть стати індикатором того, що політики намагаються втілити програму – політичну, релігійну, економічну, яка не користується підтримкою громадян або взагалі протирічить їх інтересам.

В основі стратегії цілеспрямованого проведення шоківих політики лежить планування несподіваних та блискавичних змін з метою унеможливити рух опору, проведення стрімкої атаки в той момент, коли стан масової дезорганізації та невизначеності відкриває «вікно додаткових можливостей».

Привабливість шоківих технологій в тому, що вони відкривають можливість для отримання надприбутків внаслідок ігнорування державних законів. Така перспектива цікавить ТНК, які прагнуть використати дію шоку для економічного завоювання нових територій та ринків. ТНК прагнуть за допомогою шоку здійснити системний демонтаж існуючих законів та правил [5, с. 62]. У таких умовах вони виступають неоколонізаторами, для яких шок – це можливість завоювати і освоїти нові території: систему державної пошти, національні природні парки, державні школи, систему соціального забезпечення, систему подолання наслідків катастроф, які раніше знаходилися в руках держави. Тому не дивно, що найважливіші домовленості з приватизації державних підприємств укладаються в розпал економічних або політичних потрясінь, коли навколо суцільний безлад і хаос, політики і ціни стають гнучкими до зовнішнього тиску.

Можливості та технології штучної організації шоку зараз активно обговорюються. У використанні тактики «штучних криз» для стрімкої стимуляції реформ звинувачують міжнародні фінансові організації. Вважається, що шок вбудований в модель таких організацій, тому використання кризових ситуацій є головним орієнтиром для МВФ та Світового банку. Команди експертів цих фінансових організацій відвідують країни, які знаходяться в шоківому стані через війни, теракти, катаклізми, і пропонують рецепти докорінної перебудови життя суспільства та держави. В моменти шоківому стану МВФ та Світовий банк змушують уряди країн погоджуватися на важкі рішення: проводити масову приватизацію, здійснювати дерегуляцію та значно скорочувати соціальні виплати з бюджету.

Значну роль у розповсюдженні шоківих принципів відіграли події 11 вересня 2001 р. в США. Здійснені теракти намагалися використати в якості інструментів шоківих політики як терористичні угруповання, так і уряд США, проте більшого успіху вдалося досягти саме уряду. Ці події відкрили перед Вашингтоном можливість початку нового типу війни – «війни проти тероризму», легітимізували військові дії проти Іраку та Афганістану, допомогли домогтися обмеження прав людини з міркувань національної безпеки і виділення значних бюджетних коштів на військово-оборонні потреби.

США використали принципи шоку і під час інтервенції в Ірак, як при веденні бойових дій, так і при спробах перебудови цієї країни. За період окупації Іраку було помічено наступні прояви шоку: блискавичні бомбардування разом з спланованими психологічними операціями, швидка і масштабна політична і економічна шоківих терапія. За основу ведення бойових дій було взято доктрину «Шок і трепет: швидке досягнення панування», яка передбачала, що супротивника буде стрімко паралізовано, а його сприйняття і здатність адекватно розуміти те, що відбувається буде значно перевантажено. В таких умовах ворог буде не в змозі чинити значний опір [4, с. 198]. Ірак став місцем, де за допомогою штучно створеного шоківому стану намагалися створити умови «чистого аркушу», на якому можна було б створити нову модель суспільства. Військовою доктриною «Шок і трепет» було передбачено, що цілком повинні бути не лише військові сили супротивника, а й суспільство в цілому [7, с. 54]. Масовий шок – це важлива частина даної доктрини.

Війна проти тероризму в підсумку виявилася також заходами з лобіювання та захисту інтересів ТНК. За 5 років ведення війни в Іраку дохід корпорацій, які займалися безпекою США, зріс на 108%, в той час як у корпорацій в інших сферах дохід зріс лише на 6%. Війна в Іраку принесла корпорації Carlyle 6,6 млрд доларів і виправдала сподівання її керівництва, що відкрито виразив Білл Кон-

«Це найкращий час у нашій історії, ми отримували прибутки дуже швидкими темпами» [1, с. 8]. Схожою є ситуація з корпорацією Heglith Net, яка за час війни збільшила власні прибутки на 104%. Дана корпорація займалася поставкою зброї та медичною допомогою тим, хто був уражений їхньою ж зброєю. Тому її прибутки зростали разом із збільшенням жертв та отриманих ними грошей. У таких умовах війна та природні біди самі стають новим сегментом ринку [6, с. 115]. Це призводить до того, що корпорації прагнуть постійно підтримувати населення шоку, з метою отримання безперервних прибутків. Провідним принципом: війна або катастрофа, яка знаходиться в приватній сфері і приносить значні прибутки, повинна тривати постійно.

Наслідком використання шокowego стану було також те, що уряд передав частину функцій держави приватним корпораціям. Віру Президента Америки Дж. Буша в приватні корпорації підтверджують його слова: «Якщо держава може виконати приватна організація, то вона і повинна його виконувати» [4, с. 457]. Подібна політика веде до побудови «порожньої» держави, в якій функції покладаються на приватних виконавців, а державі залишається роль буфера, який збирає і перекачує кошти звичайних громадян у приватний сектор. Справа після подій 11 вересня 200 млрд. доларів було переведено з державного сектора в приватний. Шок від терактів дозволив примирити громадськість зі зменшенням присутності держави на фоні потужного зростання участі корпорацій, дозволив примирити громадськість з тим, що федеральний уряд зняв із себе відповідальність за захист населення при виникненні загрози здоров'ю нації. Таким чином, уряд США втілює у життя ідею приватної війни з терором. Приватизацією війни корпорації змогли отримувати великі прибутки від виконання державних функцій у сфері безпеки та військових дій.

Також уряд США скористався відчуттям небезпеки після терористичних актів, що дало змогу посилити силові заходи спостереження і затримання та посилило повноваження виконавчої влади. Військовий історик Ендрю Басевич навіть назвав це видом захоплення влади і визначив його «тихим переворотом» [2, с. 49]. Шок став передумовою своєрідного демократичного відкату, на який погодилися дезорієнтовані люди, для яких безпека стала важливішою за свободу та мир. Тому внаслідок шоку відбувалося часткове призупинення функціонування демократії або повне її блокування. Після цього механізми безпеки, відновлення, реконструкції та ведення війни були передані в руки приватних корпорацій. Це обґрунтовувалося необхідністю боротьби проти тероризму. Як написала газета New York Times: «Без будь-яких публічних погоджень корпорації фактично зайняли положення четвертої гілки влади в державі» [3, с. 23]. На прикладі США ми можемо побачити, що наслідки шоку використовувалися не для докорінних змін суспільства, а для реалізації локальних завдань: реалізація приватних інтересів, прийняття непопулярних у суспільстві рішень, легітимізація дій держави, отримання державної ренти чи конкурентних переваг певними приватними структурами. Тобто шок може бути використаний не тільки для радикальної політичної інженерії, як це описує Н. Кляйн, але й для постшокової політики.

Не тільки війна чи терористичні акти можуть бути використані для здійснення постшокової політики. Подібну роль відіграв і ураган у Новому Орлеані у 2004 році. Політики та корпорації сприймали цю трагедію як нові можливості, оскільки це дало можливість забудови районів з муніципального житла, взагалі послаблення законодавчих обмежень, звільнення від податків. Такий розвиток подій дозволив корпораціям та політичній верхівці відселити з міста квартали бідних чорношкірих, з метою побудувати дорогий та прибутковий туристичний «Джаз-сіті». Скориставшись моментом колективної травми урядом США було затверджено план відбудови міста, в якому не знайшлося місця для державних навчальних закладів. Після відбудови виявилось, що освіту будуть надавати лише приватні школи, які не всі могли собі дозволити. Протягом 19 місяців після урагану система безкоштовної державної освіти була повністю замінена приватними школами. Шок, завданий ураганом, допоміг здійснити ту політику, яку

шкільні реформатори Луїзіани прагнули реалізувати протягом багатьох років і якій постійно заважав опір громадськості.

Технології шоку в політиці використовують, зрозуміло, не тільки в США. В Південно-Східній Азії наслідки цунамі 2004 р. також були використані для здійснення постшокової політики. В даному випадку масштабна катастрофа допомогла вирішити питання розбудови рекреаційних можливостей цілої низки країн. Цунамі очистило прибережну зону від місцевих жителів та їх власності і надало власникам туристичного бізнесу та керівництву країни нові можливості. За допомогою катастрофи було досягнуто стану чистого аркуша, що розв'язувало руки забудовникам та політичній верхівці, яка в цей момент різко трансформувала законодавство країн. У Шрі-Ланці людей було відселено з їх зруйнованих помешкань, а звільнену територію було проголошено, за новим законом, буферною зоною, в межах якої було заборонено відновлювати приватне житло. Натомість відновлення та будівництво об'єктів туристичного та готельного бізнесу не заборонялося. Таким чином, за сприяння цунамі та політичної волі еліти, території, де мешкали люди, були відібрані та передані для розбудови готелів по всьому березі. Колишні мешканці берегової зони, розсіяні по країні, навіть не могли організувати колективних акцій протесту. Подібну постшокову політику можна помітити на Мальдівах, де цунамі дало змогу уряду звільнити від населення деякі невеликі острови та перетворити їх на туристичні об'єкти.

Ще один приклад постшокової політики демонструє Китай. Наприкінці 80-х років ХХ століття Китай потребував докорінних змін суспільно-політичного устрою для проведення стрімкої модернізації, але партійна верхівка боялася втратити монополію на владу, внаслідок можливої лібералізації життя. Тому з самого початку Ден Сяопін прагнув провести модернізацію, яка б, з одного боку, розширювала можливості для вільного ринку та економічної свободи для обраних, а з іншого – робила політичні свободи другорядними і навіть непотрібними. В таких умовах зручним засобом розмежування політичних та економічних свобод мав стати масовий шок серед звичайного населення. Для втілення у життя політики шоку було створено Народну озброєну поліцію чисельністю 400 тисяч чоловік, яка була покликана придушувати виступи незгодних з політикою партійної верхівки та сіяти паніку і шок серед людей. Це було спланованою схемою досягнення вільного ринку жорсткими репресивними засобами, в сукупності із авторитарним політичним контролем.

В якості шоківого чинника також вдало було використано події 1989 року на площі Тяньаньмень, що стала центром організованого виступу людей за свої права. Для придушення непокори та дезорганізації всієї країни китайська влада застосувала грубу військову силу, розстрілюючи мирних демонстрантів. Закінчилося все великою кількістю загиблих та поранених, і ще більшою кількістю страчених та ув'язнених. Таким чином, площа Тяньаньмень стала символом розведення по різні боки барикад політичних та економічних свобод. Шок такої кривавої і жорстокої розправи прокотився всією країною і зробив можливим подальше поглиблення економічної шокової терапії та шокової політики, за рахунок катастрофічного обмеження політичних прав та свобод [4, с. 250].

Постшокова політика у виконанні китайського уряду дозволила перетворити цю країну на місце, де майже кожна корпорація прагне відкрити свої представництва. Причина цього не стільки у низьких податках і тарифах, але й у доступності у великій кількості низькооплачуваної робочої сили. Наявність у Китаї робітників, які знаходяться в постійному шоковому стані і бояться вимагати гідної заробітної плати чи соціального захисту, є ключовим чинником, що відкриває вікно нових можливостей перед транснаціональними корпораціями.

Висновки. Використання моменту шоку для отримання нових можливостей засноване на несподіваній та блискавичній зміні навколишньої дійсності. Стан шоку – це момент, коли виникає розрив між стрімким розвитком подій і доступною інформацією, яка б дозволила ці події пояснити. Ключовими факторами шоку є: дезорієнтація, несподіваність та змішаність.

Моменти падіння та надлому людської особистості можуть використовуватися як у період, сприятливий для докорінних змін у суспільно-політичному житті, як це демонструє приклад Радянського Союзу, інших країн, що намагалися перебудувати свій суспільний устрій у відповідності з канонами вчення Маркса-Леніна. Проте шок можуть використовувати і з менш амбітними цілями. Внаслідок дії шоківих чинників, які можуть бути як штучноствореними, так і природними, виникає стан колективної травми та дезорганізації, що надає нові можливості зацікавленим особам. Останні можуть реалізовувати свої інтереси без будь-якого спротиву з боку введених у шоківий стан людей, які не здатні на раціональну оцінку ситуації. Дезорганізацію народів та держав, яка виникає внаслідок масових суспільних потрясінь – війни, терористичних актів, природних лих, використовують для проведення непопулярних і дуже часто жорстоких рішень. Тому наслідками використання шоку можуть бути як (1) радикальна політична інженерія, спрямована на зміни суспільно-політичного устрою, так і (2) реалізація своїх інтересів зацікавленими особами та (3) прийняття непопулярних політичних рішень державою.

Бібліографічні посилання

1. Абаринов В. Менеджмент войны. Почем «План Маршала для Ирака» [Текст] / В. Абаринов // Совершенно секретно. – 2003. – № 3. – С. 7–8.
2. Еж П. Пятилетка террора. Что чувствуют люди через пять лет после 11 сентября 2001 года [Текст] / П. Еж // Власть. – 2006. – № 6. – С. 48–49.
3. Зимин Н. Блокбастер «Шок и трепет» [Текст] / Н. Зимин // Итоги. – 2003. – № 16. – С. 22–24.
4. Кляйн Н. Доктрина шока: расцвет капитализма катастроф [Текст] / Н. Кляйн. – М., 2009. – 656 с.
5. Кирчів А. Маніпуляція і національна безпека [Текст] / А. Кирчів // Незалежний культурологічний часопис І. – 2003. – № 30. – С. 54–71.
6. Сватко Я. Маніпуляція свідомістю як спосіб ведення війни [Текст] / Я. Сватко // Незалежний культурологічний часопис І. – 2003. – № 30. – С. 110–123.
7. Строкань С. «Шок и трепет»: год спустя [Текст] / С. Строкань // Власть. – 2004. – № 10. – С. 52–58.
8. Шерман С. «Доктрина шока»: критический взгляд [Электронный ресурс] / С. Шерман. – Режим доступа: <http://www.lefteyeolbooks.org>

Надійшла до редколегії 31.01.11

УДК 323.331

Г. Г. Рибалка

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

КОНСЕНСУСНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА: РІВЕНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ

Розглянуто специфіку поглядів на соціальну структуру та соціальне партнерство в межах сучасних суспільних наук. Вивчено актуальність марксистських положень щодо соціально-політичних відносин між соціальними групами. Зроблено висновок про потребу формування нового поняттєво-категорійного апарату в межах сучасної політичної науки, орієнтованого на вивчення правових проблем соціального партнерства.

Ключові слова: соціальне партнерство, соціально-турдові відносини, правове регулювання, класовий мир, економічне зростання.